

Vestmanna — bygðin sum fostraði ein hin mest framskygda mannin í Føroyum

Ólavur á Heygum var vestmenningur. Hann var ein merkismaður, sum setti djúp spor í menningarsøgu okkara verður m. a. skrivað í hesum partinum av frásøgnini um bygðirnar í Norðstreymi.

Vit lata Sámal Johansen greiða frá:

Vestmanna er o. u. 10 km sunnan fyri Saksun. Bygðin man vera heilt gomul, og navnð kemur eins og Vestmannaoyar í Íslandi helst av vestanmonnum, sum irar vórðu kallaðir fyrr í tíðini. Vestmanna er við Vestmannasund,undið millum Vágar og Streymoy. Markið norðanfyri er, sum fyrr nevnt, Saksunarhagi og móti landnýrðingi Hvalvikarhagi: Úr Heljardali við Reyná til Ørvitsfelli, sum er næstægsta fjall á Streymoy, 784 m. fer markið í Hagamála og Stigarnar, vestan fyri Miðafelli og til eitt stað millum Hvalvikskarð og Mýrarnar. Haðani fer tað suður á ána Heljareyga, og tað fylgir ánni líka oman á Fjörð í Vestmanna. Við Rangagjógv eiga vestmenningar eitt hagastykki sunnan fyri Heljareyga. »Kvívíksmerkur«, tað skal eg koma aftur til seinni.

Vesturstrondum út móti havinum er høgt forberg við fuglabjörgum, feitilendum, djúpum gjáum og stakum og drangum, sum standa leysir úr landi.

Tá ið Vestmanna er undantikin, er eingin brúkilig havn á vestursíðuni á Streymoy. Hevði Saksun havt eina Vágoy liggjandi fyri durunum, hevði hon helst verið góð havn, var eingin Vágoy fyri durunum hjá Vestmanna, hevði havnin har helst ikki verið mætari enn Saksun.

Vestmanna verður hildin at vera besta skipahavn í Føroyum, hon hevur góðan akkersbotn og er nóg djúp fyri øll skip, sum vanligu koman henda vegin.

Øll sunnara síða líka inn á botn, inn til ána Heljareyga, hoyrir til Kvívíkar sókn, soleiðis sjálvsagt eisini býlingarnir Nesíð og Válarin.

Í Vestmanna eru nógvir býlingar, uttast er í Gerðunum, so á Rógvu, á Deild, í Skálum, í Gørðum, í Toftum, á Heygum, á Fitjunum, á Mørk, (fyrstu húsin niðan frá Skipasmiðjuni), inni á Fjörð og úti á Bakkanum.

Ein býlingur, sum ikki man vera so gamal, var úti í Skúla, fyri o. u. 20 árum síðani vóru 4 hús har. Nú er hesin býlingur nevndur Mikkatroð. Býlingurin úti í Skúla var norðan fyri ella rættari oman fyri Skálar og

beint uttan fyri Garðar. Har varð hildin fyrsti skúli í Vestmanna.

Nú er alt samanbygt, so ilt er at siga, hvar ein býlingur endar og annar tekur við.

Oman í havnina renna nógvar áir, og summar eru stórar: Úr Gassadali kemur Gassá, hon rennur útav innan fyri Egilsnes. Breiðá kemur úr Hvannadali og fer í havnina beint innan fyri býlingin Vål, Heljareyga kemur úr Heygadali, men hon tekur seg upp framman fyri Mýrarnar, við Hvalvikskarð. Tað er nógvatn í Heljareyga, og í støðum er hon ógvuliga djúp. Heljareyga rennur á sjögv inni á Fjörð.

Fossá kemur úr einum stórum vatni í Fossdali og rennur á sjögv í útneyrðingshorninum inni á Fjörð. Gjógvará tekur seg upp norðuri við »Dvørganshorn«, sum er niðan fyri »norði á Fossum«, har sum berghol er igjøgnum Fjallshaga frá »frammi á Vatni« og »norði á Fossar«.

Gjógvará kemur oman millum býlingarnar Heygar og Toftir. Henda seinasta áin er ikki so vatnrik sum hin, men í vátveðri kann hon verða heilt stór.

Sum vit øll vita, er el-verkið, SEV, bygt í Vestmanna, og vatnmegin til verkið er tikin úr hesum ánum, sum eg her havi nevnt, uttan úr Gjógvará, úr henni kemur einki vatn til SEV.

Sum fyrr er nevnt, er berghol

grivið gjøgnum Fjallshaga frá »frammi á Vatni« og »norði á Fossar«. Hetta berghol fær um ovasta enda á Dalá. Seta vit eina linju úr Heljarósa »norði á Fossar«, fer — kunnu vit væl siga — alt tað vatn, sum er norðan fyri hesa linju til SEV.

Við vatnið í Fossdali, frammi á Mýrunum og í Heygadali tvørtur um Heljareyga eru byrgingar bygdar til at demma fyri vatninum til vatnsgoymslu. Annars verður vatn eisini tikið úr ánum Gassá og Breiðá uttan at har eru gjørdar stórvegis byrgingar.

Vestmanna er hvalvágur, men tað hevur ikki altíð gingið so væl at fáa livið av grindunum har. Fyrr høvdu teir eina nót, sum teir settu tvørturum vikina, tá ið grindin var komin innum, og stongdu soleiðis grindina inni. Tað kundi ofta ganga leingi at fáa livið av hvalunum. Nú hava teir lagt av at búka nótina, og hesi seinni árinu hevur tað gingist betri at fáa livið av grindunum. Tað hava nógvar grindir lagt beinini í Vestmanna, og summar hava verið stórar.

Í Vestmanna eru 5 hagapartar, 21 merkur og 4 gyllin eru ogn, 34 merkur og 12 gyllin eru kongsjörð.

1) Dalhagi er 9 merkur, alt kongsjörð.

2) Bjarghagi er 13 merkur og 4 gyllin, harav er 1 mörk og 4 gyllin

kongsjörð og 12 merkur ognarjörð, 3) Neshagi er 6 merkur og 4 gyllin ognarjörð.

4) Fjallshagi er 9 merkur, harav eru 6 merkur kongsjörð og 3 merkur ogn.

5) Heygahagi er 18 merkur og 8 gyllin, alt er kongsjörð.

So statt eru 56 merkur í Vestmanna. Harafturat koma »Kvívíksmerkur«, soleiðis nevndar av tí tær eru sunnan fyri Heljareyga í Kvívíkar haga, kongsjörð, 3 merkur og 12 gyllin, sum Niðristovubóndin á Heygum í Vestmanna hevur í festi.

Í Vestmanna býr sýslumaður og lækni, sýslumaðurin er sýslumaður fyri alla Streymoy, og í minum barnaárum var lækni í Vestmanna einasti lækni norðan fyri Skopunarfjörð, tá ið lækarnir í Havn og Klaksvík vóru undantikinir. Ja, eg var so mikið tilkomin, at eg saman við einum, sum var nokur ár eldri enn eg, var í læknaorindum í Vestmanna, áðrenn lækni var komin til Eiðis.

Sum kunnugt høvdu vit monopol-handil ella einahandil í Føroyum til 1856. Hesin handil var í Havn, men 1836 vórðu triggir úthandlar hjá einahandlinum bygdir aftrat. Ein varð bygður á Tvøroyri, annar í Klaksvík, og tann triðji varð bygður á Fitjunum í Vestmanna. Burtursæð frá, at hesir úthandlar gjørdur tað høgligari hjá folki at fara til handils, so var ikki stórir framburðir hjá landinum í teimum. Men tiggju ár aftana, at einahandilin varð avtikin var ein framburðsmaður foddur í Vestmanna. Tað var Ólavur á Heygum. Hann var foddur 3. august 1866.

Tað er einki at taka seg aftur í, at Ólavur á Heygum er millum mest framskygd menn, sum land okkara hevur fostrað. Tað var hann, sum slóðaði fyrri landsins fyrsta banka, tað var hann, sum fyrri egnu rokning legði landsins fyrsta telefonverk á strekkinum frá Vestmanna til Havnar, tað var hann, ið var fyrstur at siga, at skuldu vit hugsa um idnaðarframtak í Føroyum, so mátti landið ravmagnast.

Ólavur á Heygum legði alla sína figgarligu og andaligu orku á at fáa framt sínar hugsjónir, men vit kunnu væl siga, at hann sá ongan framburð, tí hann doyði 15. juni 1923 bert 56 ára gamal.

Vit kunnu taka undir við orðunum, sum Edvard Mitens endaði minningartalu sína við í Føroya Útvarpi á 100 ára føðingardegi Ólavs á Heygum 3. august 1966:

»Føroyingar eiga at minnast henda merkismann, ið setti djúp spor í menningarsøgu okkara«.

1801 vóru 126 fólk í Vestmanna, 1977 var fólkatalið 1249.

Vit siggja her, at meðan fólkatalið í Vestmanna er tiggjufaldað frá 1801 til 1977, so er fólkatalið í hinum bygðunum í Norðstreymi meðal vaksið triggjar og eina hálva ferðir. Hetta kemur sjálvsagt av tí virksemini, sum hevur verið í Vestmanna fram um í hinum plássunum í Norðstreymi, tó at líkindi til at skapa virksemini bæði norðan fyri og sunnan fyri Streymin neyvan munnu vera betri nakrastaðni í landinum.

Vestmanna